

VISSZATEKINTÉS A BUDAPESTI VIII. NEMZETKÖZI EGÉSZSÉGÜGYI ÉS DEMOGRAPHIAI CONGRESSUS EREDMÉNYEIRE.

Az emberi élet gazdasági értéke oly pont, melyből egész rendszere sugározódik ki azoknak a feltételeknek, melyek az általános jólét és fölvirágzás kapcsainak közösségébe foglalják a polgárosodás elsőrendű érdekeit. Ennek az életnek állandó nagy törvényeit szolgáltatja a demographia a törvényhozó kezébe, hogy kulcsul használhassa a polgári társadalom jelenségei, közszükségei gyakorlati megfigyelésére s azok alapján foganatosítandó üdvös reformjaira.

A gazdasági fejlődés egész menete, a monopoliumokat föl-váltó szabad verseny tagadhatatlanul végzetes visszahatást gyakorol sok tekintetben az emberi egészség jogos érdekeire. Nemcsak a szaporodó proletariatus terjeszti csiráit a szervezeteket ostromló láthatatlan veszélyeknek s őrli lassan a társadalmak erkölcsi szilárdságának főtartó pilléreit, maga a technika rendkívüli haladása is segédkezet nyújt arra, hogy az élet természetes erői és tényezői mind jobban elhanyagoltassanak, s hogy a létért küzdők nagy tömege közt a gazdasági javak arányosabb fölosztást nyerve, egyúttal az életfőtartáshoz szükséges mértéken alól is elapróztassanak.

Többé már nem a kiskereskedő az, a ki megcsalja és veszélyezteti közönségét. A közlekedés gyorsasága, a nagy kereskedelem összpontosítása a tőketársulás útján, egész más, eddig nem sejtett arányokban kezdik fenyegetni a közegészséget. Ha ma a nagy speculatio segítségére siető ipari technika valami ártalmas anyag hozzátételével akarja magának biztosítani egy élelmi cikk javítását vagy tartóssá tételét, egy egész ország, sőt egész

Európa adhatja meg az árát, nem ugyan gyors és acut mérgezés alakjában, de egy egész nemzedék épsége, egészsége lassú aláadásában. A nagyban termelés kiterjedt piacokban találja föltételét, roppant tökéek vannak érdekelve a harczban s ezekkel szemben a védekezés is szélesebb alapokon kell hogy meginduljon, birtokában egyfelől mindazon anyagnak, melyet a demographia s mindazon eszközöknek, melyeket a modern hygienia szolgáltat az állam kezébe, hogy csak a gyermekélet védelmét említsük a csecsemőkorbán, vagy a nagyvárosi szeméthulladék értékesítését, az alkoholismus leküzdését s az iparrendőri és munkásügyi föladatok egész körét.

Sajnálattal kell constatólnunk, hogy éppen ez utóbbi legvitálisabb kérdésekben, melyek már a gazdasági harcz érdekköreit súrolják, nem volt meg az egyetértés a congressus tagjai közt sem. Az orvosok és hygienisták is csak emberek, bizonyos osztályok és társadalmi körök öröklött fölfogásával; s mindaz, a mi a mai társadalom hierarchikus rendjét holygatná meg, éppen nincs inyükre. Pedig a lefolyt congressuson első ízben érintettek oly kérdések, melyek politikai és socialis ellentéteket fedtek föl a nemzetközi congressus kebelében; *milyen a nyolczórái munkaidő*, sőt az anarchismus és a börtönmenhelyek kérdése is.

E helyen itt e folyóirat álláspontjához mérten a lefolyt budapesti congressusnak csupán szorosán demographiai eredményeivel kívánunk beszámolni, összevont képét adva azon kérdéseknek, melyek a szakférfiakat kiváltképen foglalkoztatták.

* * *

Mit értsünk tudományosan a demographia fogalma alatt? Mint *Lavasseur* kifejtette a congressuson, a demographia a születések és halálozások, valamint az emberiség szaporodásának előtűntetésére szolgáló tudomány. A statisztika az a módszer, a melynek segítségével keletkezett 200 évvel ezelőtt az új tudomány: a demographia. A congressuson tartott felolvasásában *Lavasseur* részletesen felsorolta a demographiát megalkotott férfiak neveit; ezek közül az egyik legnevezetesebb Halley volt, a ki 1693-ban mutatta be az első halandósági táblázatot a londoni akadémiában s ezzel megalapítója lett a halálozási demographiának.

A statisztika, mint már neve is jelzi, az *állandó* jelen-

ségek tudománya abban az életfolyamatban, mely a társadalom tapasztalati tényeit megfigyelésünk elé tárja, de kizárja azon *erők* mélyebb vizsgálatát, melyek e tényeket újra meg újra életre szülik. S ebben az értelemben a demographia nem egyéb, mint a statisztikai tudományok renaissance-a, mely a módszeres kutatást állította a módszertelen helyére s a tömegészleletekkel való tudományos foglalkozást reálisabb, közvetlenebb néppszichológiai alapokra vezette vissza. Ugyanakkor kiszélesítette azt a keretet, melyet a statisztikai vizsgálódások számára egy céljainak sajátlagosan alárendelt szűkkörű és doctrinair államtudomány szabott elé, s ezzel első állította helyre a népelet összes factornak, a tulajdonképeni természetes értelemben vett „demos“-nak azt a fogalmát, mely egyedüli korlátját önmagában s polgárosulása végcéljaiban bírja. A statisztika egyszerű változó relatiókat fejez ki, melyek a létező, de folyton módosuló erők pillanatnyi összeköttetéséből erednek, mert hisz az állam maga csak másodlagos alakulat; ezzel szemben a demographia magára ez erők törvényeire szegzi figyelmét; amaz csak tünettan, ez maga az oktan — így fejlesztette ki a szabadabb methodus a statisztika államtudományából a demographia társadalomtudományát.

Hivatott magyarázót talált ez a programm a congressuson a hírneves *Mayr* strassburgi tanárban, ki szintén a demographia feladatait fejtegette, főlemlítve, hogy az egyének és a tömegnek egymáshoz való viszonya képezi a társadalmi tudományok alapját. Az egyént, mint ilyent, átadja a természettudósoknak, a kik szervi vonatkozásaiban vizsgálják életműködését és természeti viszonyait. A statisztika ellenben az egyéni embernek történettudománya, van neki helye a társaságban s szerepe annak alakulásában, szaporodásában és apadásában. Ezért, ha a statisztika az egyénnel foglalkozik, akkor a társadalmat vizsgálja legkisebb alkatrészeiben. A statisztika tehát a társadalom ismeretének tana, mely felöleli az emberiséget a maga sociális egészében.

Csak természetes, ha az emberiségnek ezt a sociális microcosmusát ma mind növekedő mértékben a nagyvárosok nyújtják. Azok a nagy előzőnlései az ipar és kereskedelem emporumainak, melyeknek példáit az amerikai városok szolgáltatják; az a fenyegető elnéptelenedése a vidéknek, melyet a társadalmi élet nagy központjai 'gyakorolnak széles peripheriákra — a gazdasági és

socialis problémák tanulmányozásainak egyik legméltóbb tárgyául kínálkoznak. Ez a kérdés a congressuson is ismételten érintett, s beható fejtegetéseknek szolgált magvául. Így többek közt a nagy városok képződését előidéző népesség-tömörülések történeténél *Beloch* tanár (Róma) időrendi egymásutánban mutatta ki, hogy a különböző históriai korszakok nagy városainak képződésére mily tényezők voltak észrevehető hatással. Előadta, miképen gyűjtötte, tömörítette össze városokká az emberek egyes csoportjait a politikai, gazdasági, vallási és társadalmi körülmények találkozására; fejtegette a históriai, vallási és gazdasági fokok keletkezését, módosulásait, súlyedéseit. Ezzel kapcsolatban *Wirth Miksa* (Bécs) megjegyezte, hogy helytelenül van elterjedve a tudományos világban az a nézet, mintha Oroszországnak 100—120 millió lakosa volna. Oroszországban ugyanis a nyugatiakhoz hasonló népszámlálás soha sem volt és azért a népesség számát csak a fejadó alapján számítja ki az orosz stat. hivatal mely számítás alapján Oroszország népességét nem teheti többre 80 milliónál.

Elteltekintve a külső és esetleges körülményektől a népesség alakulásainál, melyekre vonatkozólag *Inama-Sternegg* „A nemzedékek tartamának és változásainak problémája“ cím alatt az osztrák-magyar monarchia népfajaira vonatkozólag grafikailag is bemutatta számos történeti ténynek a nemzedékek élettartamára gyakorolt hatását, — a népesedési statisztika döntő tényezőit a születés és halálozás arányában kell keresnünk, mint tisztán physiologiai tényben. És itt különös fontosságot nyer azon viszony megállapítása, mely a nagy városok és a vidék születés útján való gyarapodásának mértékét hasonlítja össze. *Bleicher dr.*-nak (Frankfurt) a congressuson tartott előadása szerint, a városok népességének belső szerkezete és összetétele nagyobb születési arányt eredményez, mint a minő tényleg tapasztalható és ennek folytán a vidéki népesség termékenységét intensivebbnek kell mondani.

* * *

A fertőző bajok föllépéséről, összefüggésben a nagyvárosi lakásvizonyok és azok egészségügye oly égető kérdésével, a Varsó városa részéről rendelkezésre álló adatokból érdekesen mutatta ki *Pollák*, hogy ez a lakosság összehalmozódásával

szoros kapcsolatban áll. *Cacheux* párisi mérnök pedig, ki nemcsak munkái, de az általa épített munkásházak után is e kérdésben elsőrangú tekintély. azt az eszmét vetette fel, hogy a kérdés tanulmányozására minden betegedési esetnél a szükséges adatokat is be kellene jelenteni; ajáult is egy erre vonatkozó mintát a congressuson, mely e nagy fontosságú kérdés vizsgálatának alkalmas módját nyujtaná.

Bertillon, a párisi statisztikai hivatal igazgatója viszont nemzetközi összehasonlítások kapcsán Páris, Berlin, Bécs, Pétervár és Budapest közt, fejtegette, hogy Berlinben több ember lakik túlnépes lakásokban, mint Párisban; Bécsben is rosszabbul laknak, mivel ott több a sok gyermekkel bíró család. Még rosszabbak a viszonyok Pétervárott. Budapestet sem találta kielégítőnek. A munkáslakások kérdését eddig legjobban megoldva a londoni Peabody-munkásházákban találta, hol 11.000 szoba van, melyben 20.000 ember él. Érdekes ez már csak azért is, mivel ott a kaszárnyarendszer van behozva, míg Londonban különben a cottage-rendszer dívik. Hozzáveendő, hogy a Peabody-házakban sokkal több gyermek van, tehát nagyobb halandóság várható. De tényleg kevesebb ember hal meg. Newshome szerint t. i. 22.4 helyett csak 19.3 minden ezer lakó után. Egyes fertőző betegségek ugyan számosabbak, milyen a kanyaró, vörheny és hörghurut, a mi éppen a sok gyermektől ered; de bélihurut és béllob ritkább.

Dr. *Silbergleit*, a magdeburgi statisztikai hivatal igazgatója, az európai nagy városok gyermekhalandóságánál főképp a törvénytelen gyermekek halandósági arányára fektetett súlyt. Különösen kiemelte a törvénytelen gyermekek halandósági viszonyait s kimutatta, hogy a német városokban nyáron hal meg a legtöbb gyermek. A foglalkozásokat tekintve legéletrevalóbbak a katonatisztek gyermekei.

Neményi Ambrus ellenben kiterjeszkedett már az ügynek közegészségügyi és közgazdasági oldalára, valamint az idevágó törvényhatósági intézkedésekre is, a legtöbb európai államban és végül a következő határozatokat terjesztette elő.

1. Eltekintve a szokásos adómentességektől, nyujtson az állam csekély kamatláb mellett vagy telje-en kamatmentesen kölcsönöket a városoknak és közhasznú egyesületeknek oly házak

építése céljából, melyekben az egyes lakások legfölebb két lakrészből állhatnának.

2. Hatalmaztassanak föl a városok saját vagyonukból, vagy állami kölcsön segítségével ilyenmő lakások építésére.

3. Az állam és a város ott, hol sok munkást foglalkoztat, köteleztessék alkalmazottjai elhelyezése céljából saját épületek emelésére.

4. A hol a magánvállalkozás nem elegendő, legyen joguk a városoknak állami fölügyelet alatt, a 400 munkásnál többet foglalkoztató vállalkozókat arra kötelezni, hogy munkásaiknak legalább 20⁰/₀-a részére czélszerű házakat építsenek.

5. Az ilyenmő lakások bérének megállapítása a városi hatóság jóváhagyása alá tartozzék.

6. Közhasznú, hatósági ellenőrzés alatt álló építési egyletek, valamint munkás- és hivatalnok-építési egyletek a fentebbi kedvezményeken kívül állami és községi adómentességben részesüljenek.

7. A 80.000 lakosnál többet számláló városok köteleztesenek a hajléktalanok részére éjjeli menhelyek felállítására, ha a társadalmi tevékenység ilyeneket eddigelé föl nem állított.

* * *

Ezekben letek tolmácsolást a lefolyt congressus alkalmával azok az eszmék, melyek a nagyvárosok népessége helyzetének gazdasági és egészségügyi reformjára irányulva, az uralkodó szociális kérdések legégetőbbikét érintették. A proletariatus terjedése, egész nemzedékek testi-lelki épségének rohamos hanyatlása, nem csoda, ha mindjobban azokra az eszközökre fordítják a figyelmet, melyek a megélhetés módjainak, a túlnépesedés veszélyei leküzdésének fokozottabb biztosítására szolgálnak.

Szomorú igazolást nyernek e törekvések a társadalom csökkenő életerejének egy oly jelétől, melyre *dr. Donáth Gyula* mutatott rá abban az előadásában, melyet a modern culturállamok testi elsatnyulásáról tartott, különös tekintettel Ausztria-Magyarországra.

Néhány megfigyelő már e század második felében figyelemzetetett erre a jelenségre, de ezek általában nem voltak képesek eléggé meggyőzően hatni, részint mivel subjectiv nézeteiket

és becsléseiket hozták fel, részint mivel azok a bizonyítékok, a melyeket felhasználtak, inkább locális természetűek voltak.

A katonai mérték leszállítása különböző államokban, a mint ezt *Liebig J.* felhozza, szemben a hadseregek folytonos növelésével, sem vehető határozott bizonyítéknak. Megdönthetetlenek azonban azon bizonyítékok, a melyek azon államok újonczozási adataiból meríttetnek, a melyekben általános védkötelezettség van. Hanem itt sem elegendőcsupán a „katonai szolgálatra alkalmasok“ vagy „alkalmatlanok“ százalékaival megelégedni, hanem arra is tekintettel kell lenni — ha hibás következtetéseket el akarunk kerülni — vajjon az újonczozási szabványokban történtek-e változtatások (illetőleg az alkalmasság követelményei leszállítottak-e), továbbá vajjon nem emelték-e a hadállományt?

1867—88-ig az alkalmatlanság miatt „visszahelyezettek“ százaléka *Magyarországon* 21·56-ról 75·49%-ra, *Ausztriában* 47·33-ról 76·36%-ra emelkedett; azóta mérsékelt csökkenés állott be. Mily kevésbé vizsgálató ez utóbbi, azt az 1892. évi hivatalos „Militärstatistisches Jahrbuch“ bizonyítja, a hol a következő olvasható: „A mint általánosan, úgy a bécsi, zárai, prágai, josphstadt-i, krakkói, lebergi és pozsonyi katonai sorozási kerületek is az 1890—92. években *évről-évre kedvezőlembb viszonyokról* értesítenek“. Valóban 1892-ben Magyarországon csak 22·3% és Ausztriában 19·4% találtatott alkalmasnak.

Látszólag kedvezőbbnek tűnik fel a dolog, ha, a mint az a „Magyar statisztikai évkönyvben“ történt, az alkalmasok százaléka az I. korosztályra számíttatik ki. E mellett azonban felemlítendő, hogy a 20 évesek növekvő gyengesége következtében, az 1889. évi véderőtörvény a sorozásra köteles kort a 20. évről a 21. évre tette át. De így is csökken az alkalmasok százaléka, a míg az 1886. évvel hirtelen emelkedés kezdődik. Fájdalom, az alkalmasok számának ezen emelkedése nem a lakosság testi javulása által van feltételezve, hanem az Ausztriával való feltűnő parallelismus mutatja, hogy az ok a lakosságon kívül fekszik. *Ilyen években több legénységet kellett besorozni és alkalmasnak találni.*

Még silányabbak az állapotok *Németországban*, a hol 1873—76-ig az alkalmatlanok („Ausgemusterte“) számának növekvése, azután pedig némi ingadozással eléggé szabályos csökkenése észlelhető 1887-ig. Az 1887. évről 88 és 89 re két hatalmas

csökkenés következik, $16\cdot3\%$ -ról $11\cdot8\%$ és $7\cdot8\%$ -ra, a mely alacsony számon az alkalmatlanok 1892-ig maradnak meg. Itt az alkalmassági követelmények leszállítása a hadállomány nagyban emelése következtében szembeszökő. Többek között elég Németország haderejének az 1888. évi febr. 21-iki törvény által hatalmas növelésére utalni. Az 1893. évben, tekintettel az újlagos nagyobb szükségletre, 20—30.000 embert, a kik hibáik következtében különben a póttartalékhoz utasítottak volna, valósággal a tényleges állományba soroztak.

Franciaországban, a mely haderejét rendkívül nagy számmára emelte — ez 1891-ben 5,564.000 emberre becsültetett — a „visszahelyezettek“ („ajournés“) száma 1872—88-ig $6\cdot9\%$ -ról $13\cdot3\%$ -ra, tehát majdnem a kétszeresére emelkedett.

Olaszországban a „visszahelyezettek“ száma 1871—91-ig $23\cdot2\%$ -ra emelkedett, sőt 1888-ban $26\cdot3\%$ volt. *Belgiumban* szintén a katonai szolgálatra való alkalmasság csökkenése mutatkozik; ellenben *Svédországban* a statisztikai kimutatások szerint kedvezők az állapotok.

Mi az oka annak, hogy a modern cultur-államok lakossága testileg hanyatlak?

Noha más ártalmas befolyások egész sorát — mint általában az egészségügy elhanyagolása az iskolákban, valamint azon elfajulásra vezető momentumok, a melyeket a fényűzés és az élvezetek hajhászata a magasabb osztályokban magukkal hoznak — nem szabad figyelmen kívül hagynunk, mégis a döntő factor a lakosság testi állapotára nézve az alsóbb, de szám tekintetében túlnyomó osztályoknak táplálkozási viszonyai, valamint egyáltalában nélkülözhetlen szükségleteinek kielégítési lehetősége. És ebben a tekintetben nincsenek jobb állapotok a túlnyomóan földművelő Magyarországon, mint az inkább iparos Ausztriában. Szóval *a lakosság testi állapota utolsó sorban a termelési viszonyoktól van feltételezve.*

A mód nélkül meghosszabbított munkaidő a munkás intenzív kizsákmányolását és gyors elhasználását eredményezi, a munkások tartalékseregének növeléséhez járul és így megnehezíti a munkanélküliek elhelyezhetését. A tapasztalat már is azt tanítja, hogy a munkaidő megrövidítése által a munkaeredmény nem csökken, sőt növekszik, mivel a munkás nem szenved úgyszólván chronikus fáradságban; kevésbé ellankadt éberségével hathatósabban

védekezik munka közben balesetek ellen és kevésbé van meg-
betegedéseknek is kitéve.

* * *

Nehéz feladat hárult a congressus budapesti vezetői elé, mikor a tanácskozásokat három különböző nyelven kellett vezetniök s összegezniök az eredményt, mely a congressus mértékadó óhajait volt kifejezendő a polgárosult világ törvényhozásaival szemben. Nehezítette a helyzetet a tanácskozási rend szokatlan volta. Az elnökség ugyanis támaszkodva a korábbi congressusok eljárására, vitát nem volt hajlandó engedni az előterjesztett határozati javaslatok fölött, tekintettel az idő rövidségére s a tárgyalás alá veendő kérdések hosszú sorozatára. Mint *Fodor dr.*, elnök igen helyesen fogta föl és fejtette ki, a plenumnak nem lehet feladata ily esetekben bírálatot mondani az osztályok munkálatai fölött szavazatával, csupán azoknak gyakorlati és elvi fontosságuk fölött lehetett hivatva elfogadásával vagy el nem fogadásával nyilatkozni.

Úgyde ennek a sommás eljárásnak is méltán akadtak ellenzői, a kik, mint *dr. Loew*, különösnek találták, hogy hosszú éveken át tett s részletesen megvitatott tanulmányok eredményei fölött egyszerű majoritással napirendre térhessen a congressus többsége akkor, a mikor talán sokan nem is értették az elnöki székéből háromféle nyelven fölített kérdéseket, s a mikor az osztályok határozatainak ki nem nyomtatott nagy részével megismerkedni sem volt alkalma.

Mind e kérdések fölött igen élénk és heves discussio fejlett ki, melynek eredményeként az elfogadott határozatok közül a legfontosabbakat a következőkben foglaljuk össze.

Hueppe tanár indítványára kimondta a congressus, hogy ajánlatosnak tartja *minden felsőbb iskolában közegészségi tan-
székek fölállítását.* s a közegészségtannak a kötelező orvosi vizsgatárgyak közé sorozását.

Elfogadta a congressus azt is, hogy az orvosi karok a gyermekek táplálására és a dajkaképzésre nyissanak tanfolyamot.

Határozatba ment *dr. Weyl* propositiójára, hogy a házi és utczeni szemét eltakarítására *legjobb módnak* tartja a congressus az *elégetést.*

Martin tanár indítványára kimondta a congressus, hogy a fertőző szerek és gépek állami ellenőrzés alá helyezendők.

Szintúgy hozzájárult a congressus *Ferraris* azon indítványához, hogy a jövő congressus napirendjére tűzessék ki az a kérdés is, milyen hatást gyakorolnak a közegészségügyi rendeletek a népesség növekedésére, s mily következtetések vonhatók le azokból a népesedési elméletre nézve.

Wirth Miksa indítványára a congressus kifejezte azt az óhajtát, hogy a különböző államok statisztikai hivatalai egyezzenek meg egyöntetű eljárásban a foglalkozási statisztika kidolgozására nézve, különös tekintettel az önálló jómódú mesterek és gyári munkások s a különkereset nélküli családtag-alkalmazottak kitudására.

Ellenben erős ellenzésre talált különösen a congressus angol tagjai részéről a XVIII. szakosztály azon határozata, hogy a gyógyszerészek kellő kiképzés után tápszervizsgálatokra alkalmaztassanak. Épp úgy esedett *Vulpius* indítványa is, hogy az 1881-iki londoni gyógyszerészeti congressuson megalakult nemzetközi bizottságot a congressus is fölruhazza a nemzetközi gyógyszerkönyv ügyében teendő előkészületek iránti megbízással, s hogy valamely állam. ha új pharmacopaeát készít, a bizottsággal lépjen összeköttetésbe. Az itt kifejlett vitánál *Martin* különösen hangsúlyozta, hogy a gyógyszerészeti ügy nem tartozik a hygienia körébe, s a congressus nem hivatott e kérdéssel foglalkozni.

Nem fogadták el *Boleman dr.* javaslatát sem a fürdőhelyek és klimatikus gyógyhelyek állandó statisztikai szemmel-tartásáról s az ide vonatkozó adatok közzétételéről. Különösen *Billings* angol kiküldött végrehajthatatlannak nevezte ez utóbbi kívánságot.

Loew dr., a samaritánus-egylet elnöke, azt az óhajtását fejezte ki, hogy a XIX. szakosztály munkálatai együtt vétesenek tanácskozás alá, s azokat a congressus, határozat provocálása nélkül egyszerűen vegye tudomásul s nyomassa ki. Ez óhajtás ellen soknak az volt ellenvetése, hogy ellenkezik a congressus szabályaival, mert megkerülése volna a discussiónak s mégis azt a látszatot keltené, mintha a congressus magáévá tette volna a határozatokat, melyek közül *Singeré* különösen kitűnt határozott socialista irányánál fogva, a mennyiben a nyolcz órai munkaidő fokozatos behozatalát czélozta. Jellemző, hogy ez

a része a sectio határozatainak legerősebb ellenzéssel az angol és amerikai tagok részéről találkozott. A XIX. sectio határozatait *Adler* dr. védelmezte meg nagy buzgalommal, de siker nélkül, mert végre is *Loew* dr. kénytelen volt a XIX. sectio összes határozatait visszavonni s azok fölött a szavazást mellőzni kérte.

Természetesen az ily incidensek, valamint sok más egyéb is, az ily congressusok céljait sok tekintetben platonikusoknak mutatják a positiv törvényalkotás eredményeire nézve.

Egész másban kell azonban keresnünk a nemzetközi congressusok theoretikus fontosságát, nem azok határozataiban, melyeknek végrehajtására hiányzik az államok nemzetközi vonatkozásaiban a jogkényszer. Ezért nem tarthatjuk célhoz vezetőnek a konstantinápolyi kiküldött *Zanni bey* azon indítványát sem, hogy „nemzetközi egészségügyi hivatal“ szerveztessék Bern vagy Brüsszel székhelyvel s ellátva minden eszközzel az orvosi és technikai ellenőrzésre, melynek állandó jövedelemforrását rendszeresített egészségi passzus után szedendő díjak képeznék minden utazásnál.

Ha az egészségügy nemzetközi rendezését tényleges alapon akarjuk kezdeményezni, akkor nézetünk szerint mindenekelőtt oly organumokról kell gondoskodni, melyek fokozatos alapon biztosítják az államok belevonását az általános európai hygienikus érdekek cselekvéskörébe. Ilyenekül pedig csak az *önálló egészségügyi ministeriumok* kínálkoznak, melyek már kiindulási pontjuknál fogva természetesebb átmenetet képeznének egy nemzetközi hygienikus intézmény szerves kiépülésére, a mellett, hogy a legfontosabb nemzeti érdekek közvetlen szolgáltatára is hivatva volnának a maguk autonom hatásköreikben.

I R O D A L O M.

A „*Revue Occidentale*“ című folyóirat folyó évi szeptemberi számából érdekesnek találjuk közölni dr. *Lacassagne*-nak, a lyoni orvosi facultás tanárának azon beszédét, melylyel a Lyonban, folyó évi június hóban tartott rabsegélyző-egyletek congressusát megnyitotta.

A beszéd szószerint a következő :

Valahol olvastam, hogy egy genuai dogetól, ki Versaillesban a nagy király (XIV. Lajos) fényes környezetében megjelent, egy udvaronc az t kérdezte, hogy mi ötlük fel legjobban neki az udvari pompában; mire így felelt: „A mit itt legkülönösebbnek talállok, az az, hogy magam itt vagyok“.

Én is olyformát érzek, mikor e congressus elnöki helyét elfoglalom, s csak az nyugtat meg, hogy e széket csak rövid időre foglalom el olyanok elől, kik nálam több competentiával és tekintélylyel rendelkeznek.

Kétségkívül némileg törvényszéki orvostani tanárságom érdemelte ki részemre ez előnyt, de sokkal inkább az, hogy a lyoni börtönök felügyelő bizottságának alelnöke vagyok.

Új functiómnak egyik legkedvesebb kiváltságának tekintem azt, hogy elmondhatom: Uraim, üdvözlöm önöket; a congressus szervező bizottsága nevében biztosíthatom önöket, hogy nagy meglegedésünkre szolgál önöket körünkben üdvözölhetni.

Önfeláldozás és könyörület emberei, önök nem fogják úgy érezni magukat Lyon városában, mint idegenben, mert itt a köznagyilelkűség megnyilatkozásai és intézményei gyakoriak és változatosak. Mi itt nagyra becsüljük a szellemi munkákat, de még nagyobb becse van előttünk a szív sugallta munkálatoknak.